

Reşid Ahmed müderrisliğinin ilk yıllarında tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm öğretirken sonraları sadece hadis öğretimi üzerinde durmuş, ancak hayatının son birkaç yılında görme duyusunu kaybedince bütün mesaisini tasavvufî irşad ve mânevî terbiyeye vermiştir.

Eğitim ve irşad faaliyetleriyle uğraştığı uzun yıllar içerisinde yüzlerce talebe yetiştiren Reşid Ahmed, Hindistan İslâm kültüründe Şah Velîyullah geleneğinin XIX. yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden biri kabul edilir. İçinde yaşadığı toplumun meselelerinin çözümüne genel olarak üç yolla katkıda bulunmaya çalışmıştır: İçtimaî, ahlâkî ve mânevî alanlarda islahaya dayalı fikirler üretmek ve verdiği fetvalarla halk arasında İslâmî suuru güçlendirmek, İslâmî ilimlerin ciddi olarak öğretilmesiyle Hindistan müslümanlarının kültürel kimliklerini korumak, siyasî alanda mücadeleye devam edip Hindistan'daki İngiliz işgaline karşı cihad ruhunu canlı tutmak.

Reşid Ahmed, XIX. yüzyıl Hindistan'ında birçok kişi tarafından kutub ve müceddid olarak kabul edilmiştir. Talebeleri ve müridleri arasında Şeyhül-Hind Mahmûd Hasan, Halîl Ahmed Sehârenpûrî, Kifâyetullâh-ı Dihlevî ve Muhammed İlyâs gibi Hindistan'ın dinî ve siyasî tarihine önemli katkılarda bulunan âlimler vardır.

Eserleri. *Fetâvâ-yı Reşidiyye** (Lahor 1987), *Taşfiyetü'l-kulûb, İmdâdü's-sülûk, Hidâyetü's-Şî'a, Zübdetü'l-menâsik, Hidâyetü'l-mühtedî, Sebîlü'r-reşâd, Berâhîn-i Kâfi'a* gibi eserler kaleme alan Reşid Ahmed'in talebeleri, onun ders takrirlerinden bir kısmını daha sonra toplayarak *el-Kevkebü'd-dürri* adıyla yayımlamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Muhammed Miyân, *Ulemâ-i Haq*, Muradâbâd 1946, I, 83-84; Miyân Asgar Hüseyin, *Hayât-ı Şeyhu'l-Hind*, Diyûbend 1367; Zübeyd Ahmed, *Hindustân Key Ulemâ' or Ūnki Arabî Taşantfu Te'lif*, Lahor 1955, s. 95; Muhammed Tayyib, *Dârü'l-ûlûm-ı Diyûbend*, Delhi 1965, s. 57-58; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, VIII, 148-152; İstiaq Hussain Qureshi, *Ulema in Politics*, Karachi 1974, s. 201-202, 223; B. D. Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoband 1860-1900*, Princeton 1982, s. 78-79 vd.; a.m.f., "Rashid Ahmad Gangohi", *Dictionnaire biographique des savants et ofrandes figures du monde musulman péripérique du XIXe siècle à nos jours*, Paris 1992, fas. I, 21-22; Füyüzü'r-rahmet, *Hâcî İmdâdullah or Ūnke Hulefâ*, Karaci 1984, s. 35-36; Aşık İlahî Mirâsî, *Tezkiretül-Râşid*, Meerut, ts., s. 18-40, 123; "Reşid Ahmed Gengûhî", *UDMI*, X, 267-269.

MUHAMMAD AL-GHAZALI

GEOMETRİ

(bk. HENDESE).

GERÇEK, Selim Nüzhet

(1891 - 1945)

Türk matbaacılığı, gazeteciliği ve tiyatrosu hakkındaki araştırmalarıyla tanınan yazar.

İstanbul'da Rumelihisarı'nda doğdu. Babası, II. Abdülhamid döneminde *Hazîne-i Evrâk, İnsaniyet* ve *Ceride* adlı dergileri yayımlayan Mahmud Celâledin Bey, annesi Tepedelenli Ali Paşa'nın torunlarından Emine Neyyir Hanım'dır. Cumhuriyet devrinin tanınmış romancılarından Abdülhak Şinasi Hisar Selim Nüzhet'in ağabeyidir.

Selim Nüzhet, bir süre Rumelihisarı'ndaki Gaziosmanpaşa İbtidâi Mektebi'nde okuduktan sonra tahsiline Galatasaray Mekteb-i Sultânisi'nde devam etti ve 1910 yılında Türkçe bölümünden mezun oldu. Ardından yüksek tahsil için İsviçre'ye gitti. 1914'te Cenevre Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdiği halde I. Dünya Savaşı'nın başlaması yüzünden 1921'e kadar yurda dönemedi. Bu süre içinde bir yandan Cenevre, Lozan ve Neuchâtel'de Fransa, İngiltere ve İtalya'dan sınır dışı edilen pek çok Türk ailesi ve talebe ile ilgilenirken bir yandan da edebiyat ve bilhassa tiyatro çevrelerine girerek gelecekteki çalışmaları için malzeme topladı.

Yurda döndükten sonra ihtiyat zabiti olarak askere yazıldıysa da cepheye çağrılmadı. Celâl Nuri'nin (İleri) çıkarmakta olduğu *Yarın* (1921-1922) mecmuasıyla aynı zamanda kâtiplik ve mütercimlik yaptığı *İleri* (1922) gazetesinde yazılar yazmaya başladı. Bu arada kısa bir süre Dârübedâyî'de tarihî oyunları sahneye koymakla görevlendirildi (1923). Cum-

huriyet'in ilânından sonra gazetecilikten ayrılarak Robert College'de Türkçe ve tarih hocalığı yaptı. Buradaki hocalığı on yıl kadar sürdü. 1933'te, Cumhuriyet'in ilânının onuncu yıldönümü münasebetiyle Maarif Vekâleti tarafından Ankara'da açılması düşünülen neşriyat sergisini düzenlemek ve bu maksatla beş yıl içinde yeni harflerle basılan kitapların bibliyografyasını hazırlamakla görevlendirildi. 1934'te bizzat Atatürk'ün emriyle kurulan Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'ne tayin edildi. Bu müdürlüğü beş kişilik kadrosuyla, büyük bir gayret ve ciddiyetle ölümüne kadar çalışarak önemli bir kurum haline getirdi. Bir yandan da bitip tükenmeyen bir mesai ile meslekî çalışmalarına devam eden Selim Nüzhet, Abdullah Cevdet'in Çağaloğlu'ndaki İctihad Evi'nde 12 Aralık 1945'te bir beyin kanaması geçirdi ve kaldırıldığı Yerebatan Sağlık Yurdu'nda öldü. Cenazesi Merkeze-fendi Kabristanı'na defnedildi.

Gerçek bir kitap âşığı ve tiyatro tiryakisi olan Selim Nüzhet, henüz çocuk yaşta toplamaya başladığı kitaplarını bir yangında kaybedince 1912'de Cenevre'de tahsilde iken yeniden kitap toplama-yı başlamıştır. Onun hayatı boyunca biriktirdiği kitap, dergi ve gazetelerle diğer matbu evrak sadece kütüphane raflarında kalmamış, aynı zamanda bu konuyla ilgili ilk araştırmaların da malzemesini meydana getirmiştir. Selim Nüzhet bir taraftan Türkiye'de gazetecilik, matbaacılık ve kitap basımının tarihine dair ilk ciddi araştırmaları yaparken diğer taraftan da daha İsviçre'de iken büyük ilgi duyduğu tiyatro konusundaki neşriyatına ölüncüye kadar durup dinlenmeden devam etmiştir. Kitapları ölümünden sonra ağabeyi tarafından Millî Kütüphane'ye satılmıştır.

Kendisini yakından tanıyanların ifadesine göre sağlam karakterli, nazik, yumuşak huylu ve güler yüzlü bir İstanbul efendisi olan Selim Nüzhet ağabeyi Abdülhak Şinasi gibi Hisar soyadını değil, muhtemelen yaptığı işlerin öncüsü olmak arzusuyla İstanbul'da ilk itfaiye teşkilâtını kuran Gerçek Dâvud Ağa'ya özenerek Gerçek soyadını almıştır.

Selim Nüzhet ilk yazılarını, daha Galatasaray'da öğrenci iken arkadaşlarıyla birlikte hazırladığı *Nirenk* adlı mektep mecmuasında yayımlamış, asıl yazı faaliyetine ise yurda döndükten sonra mütercim ve yazar olarak çalıştığı *Yarın* mecmuasıyla *İleri* gazetesinde başlamıştır.

Selim
Nüzhet
Gerçek

Şahsiyeti, zengin ve geniş kültürüyle kısa sürede İstanbul'un edebî muhitlerine giren Selim Nüzhet, kitap halindeki ilk iki eserini Ahmet Kâmil takma adıyla neşretmiştir. Hayatının son günlerine kadar en az haftada bir defa yazmak suretiyle verimli bir yazı faaliyeti bulunan Selim Nüzhet'in yazıları şu gazete ve dergilerde çıkmıştır: *Milliyet* (1932), *Yeni Türk Mecmuası* (1932), *Cumhuriyet* (1937-1938), *Yedigün* (1940-1942), *Yücel* (1941), *Perde ve Sahne* (1941-1942), *Akşam* (1941-1945), *Tarihten Sesler* (1943), *Tasvîr-i Efkâr* (1943), *İstanbul* (1943), *Ulus* (1944).

Eserleri. A) Türk Matbuat Tarihi. 1. Türk Matbaacılığı (İstanbul 1928, 1939). Matbaanın Türkiye'ye girişinin 200. yılı dolayısıyla kaleme alınan kitapta matbaanın Avrupa'da ve Türkiye'de kuruluşu, Avrupa'da basılmış Türkçe kitaplarla Türkiye'de İbrâhim Müteferrika'dan önce kurulan matbaalar, bu matbaaların geçirdiği safhalar ve yayımlanan kitaplar hakkında ilk defa derli toplu bilgi verilmektedir. Eser neşredildiği günlerde devrin yazarlarının büyük ilgisini çekmiş, 1993'te yeni notlar ilâvesiyle *Târîhu't-ıhbâ'a fi Türkiye* adıyla Arapça'ya çevrilmiştir (trc. Süheyl Sâbân, Riyad 1993). *Türk Matbaacılığı* günümüzde de müraacaat kitabı olma özelliğini korumaktadır. **2. Türk Gazeteciliği 1831-1931** (İstanbul 1931). Bu alandaki çalışmaların ilki olan eserin birinci kısmı metinlere, ikinci kısmı belge ve gazete örneklerinin tıpkıbasımlarına ayrılmıştır. Yazar konuyla ilgili olarak yıllardan beri topladığı orijinal bilgileri ortaya koyarken Türk kültür hayatının bu alanında da yeni birtakım araştırmaların öncülüğünü yapmıştır. **3. Almanak 1933** (İstanbul 1933). Türk basınının o günkü durumu ile İstanbul kitapçıları ve matbuat dünyasının kayıpları hakkındaki yazılardan meydana gelmektedir. Eserde ayrıca 1831-1928 yılları arasında Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin bir listesi bulunmaktadır. **4. Türk Taş Basmacılığı** (İstanbul 1939). Sahasında ilk ve tek olma özelliğini hâlâ koruyan bu eserde taşbaskı usulünün ortaya çıkışı ve Türkiye'ye girişi ele alınıp incelendikten sonra bu usulle basılan ilk kitaplardan örnekler verilmiştir.

B) Türk Tiyatrosu. Yazı hayatına adım attığı sırada ilk yazılarını tiyatro hakkında yazan Selim Nüzhet, Dârülbâdi'den ayrıldıktan sonra da gerek tercüme ve adaptasyonları gerekse araştır-

malarıyla Türk tiyatrosunun en önemli kalemlerinden biri olmuştur. Hayatının sonuna kadar Türk temaşa sanatına dair yazılar ve tiyatro tenkitleri yazmış, hakkında pek fazla bir şey bilinmeyen ve kaybolup giden bu âlemin son şahitlerinden biri olarak yazdıklarıyla onların unutulmasını önlemiştir. Selim Nüzhet'in bu türdeki yazıları daha çok *Yarın, İleri, Milliyet, Yeni Sabah, Yedigün, Yücel, Perde ve Sahne, Aylık Ansiklopedi* (1945-1946) gibi gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Kitap halindeki eserlerinin başlıcaları şunlardır: **1. Türk Temaşası: Meddah-Karagöz, Ortaoyunu** (İstanbul 1930, 1942). Meddah, Karagöz ve orta oyununun asıl değerini ilk defa ortaya koyan bu kitap, özellikle yazarın kendi yaşadığı zamana ait oyuncular ve oyunlar hakkında orijinal bilgiler vermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Eser başvuru kitabı özelliğini hâlâ korumaktadır. **2. Salıncak Safası** (İstanbul 1931). Hellmut Ritter'in özel koleksiyonundaki aynı adı taşıyan bir Karagöz metninin, o sırada hayatta bulunan üç hayaliden alınan metinlerle karşılaştırılması suretiyle ortaya çıkarılan bir Karagöz oyunudur. **3. Gülme Komşuna** (İstanbul 1931). Devrin ünlü müzikşinaslarından Rauf Yektâ Bey ile birlikte yayınladığı orta oyunlarından birinin metnidir. **4. Türklerde Tiyatro** (İstanbul 1933). Selim Nüzhet'in de içinde bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanması düşünülen *Türk Tarihinin Anahatları* adlı kitapta yer almak üzere kaleme alınan özet mahiyetinde küçük bir çalışmadır. **5. Tiyatro Bilgisi** (İstanbul 1944). 1942 yılında *Akşam* gazetesinde yayımladığı tiyatroyla ilgili yazıların bir kısmından meydana gelmektedir. **6. Tiyatro Tarihi** (İstanbul 1944). Yunan ve Latin tiyatrosuna dair bir eserdir. **7. Çifte Nikâh** (İstanbul 1944). Fransızca'dan çevirdiği bir tiyatro eseridir.

C) Bibliyografya. Selim Nüzhet 1934 yılında Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'ne getirildikten sonra, daha önce Maarif Vekâleti Tâlim ve Terbiye Heyeti tarafından yayımlanan *Bibliyografya* ile (haz. M. Nihat Özön, İstanbul 1931-1935), başında Fehmi Ethem Karatay'ın bulunduğu İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Bibliyografya Servisi tarafından hazırlanan ve yeni harflerin kabulünden başlayıp Cumhuriyet'in onuncu yılına kadar olan dönemi kapsayan *Türkiye Bibliyografyası* (İstanbul 1939) gibi çalışmaları bir düzene koyar. Selim Nüzhet'in başında bulunduğu bu kuruluş, onun titiz mesaisiyle 1928'den sonrasını da ihtiva edecek şekilde *Türkiye Bibliyografyası*'ni yeniden düzenleyerek yayımlamaya başlar. Bu çalışma günümüze kadar aralıksız olarak devam etmiştir. Selim Nüzhet'in önemli bir çalışması da "Tanzimat Devri İçin Bir Bibliyografya" adını taşımaktadır (Faik Reşat Unat ile birlikte, *Tanzimat*, İstanbul 1940, s. 879-990). Selim Nüzhet, ayrıca devrinde yayımlanan kitaplarla ilgili olarak *Ülkü* (1934), *İstanbul* (1943) ve *Tasvîr-i Efkâr* (1943) gibi gazete ve dergilerde çeşitli yazılar yazmıştır. Öte yandan Selim Nüzhet'in hayatının son yıllarında, başlangıcından Tanzimat'ın ilânına kadar geçen 110 yıllık devrede basılmış olan bütün kitapların bibliyografyası üzerinde çalıştığı bildirilmekteyse de bunun tamamlanamadığı anlaşılmaktadır. Bu çalışma, daha sonra Abdülhak Şinasi Hisar'ın vârislerine satılan evrakı alan Şevket Rado tarafından bazı yanlışlarla neşredilmiştir (Toderini, s. 127-132).

Selim Nüzhet'in bunlardan başka, C. Farrère'den adapte ettiği *Canvermezler Tekkesi* (Ahmed Kâmil takma adıyla, İstanbul 1922), Pierre Benoit'dan çevirdiği *Unutulan Adam* (İstanbul 1923), Hüseyin Ayvansarayî'nin ünlü eseri için hazırladığı *Hadikatü'l-cevâmi' Nâm Eserin Elibâi Fihristidir* (İstanbul 1928), *Türk Harfleri* (İstanbul 1939) ve *Atalar Sözü* (Sadı G. Kırımlı ile birlikte, İstanbul 1939, 1961) adlı eserleri yayımlanmıştır. Selim Nüzhet Amasya, Bursa, Edirne, İzmir, Manisa, Mardin ve Tire gibi tarihî Türk şehirlerine dair yazılar da yazmıştır. Onun kaleme aldığı en dikkate değer yazı dizisi ise son günlerine kendisinin de yetiştiği eski İstanbul'un hayatını anlattığı "Eski Ramazan Geceleleri" başlığını taşımaktadır (*Yeni Sabah*, 1939).

Selim
Nüzhet
Gerçek'in
*Türk Taş
Basmacılığı*
adlı eserinin
iç kapak
sayfası

BİBLİYOGRAFYA :

Murat Uraz, *Türk Edip ve Şairleri*, İstanbul 1939-40, s. 125; Ahmed Bedevî Kuran, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, İstanbul 1945, s. 357; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 151-152; Adnan Ötügen, *Bibliyotekçinin Elkitabı*, Ankara 1948, II, 420-421; Semih Mümtaz S., *Tarihte Hayal Olmuş Hakikatler*, İstanbul 1948, s. 203; a.mlf., "Selim Nüzhet Gerçek", *Akşam*, nr. 11.187, İstanbul 5 Aralık 1949, s. 4; Sami N. Özerdim, *Bilgi Kaynakları ve Arşivcilik*, Ankara 1973, s. 67; Muzaffer Gökman, *Kitaplar Arasında 44 Yıl*, İstanbul 1977, s. 20-27; Hilmi Zafer Şahin, *Selim Nüzhet Gerçek ve Tiyatro*, Ankara 1985 (Devlet Tiyatroları İç Eğitim Dizisi, nr. A-13); a.mlf., "Selim Nüzhet Gerçek'in Tarih Çalışmaları", *TT*, III/15 (1985), s. 63-66; a.mlf., "Gerçek, Selim Nüzhet", *DBİst.A*, III, 394; Necmettin Türinay, *Abdülhak Şinasi Hisar*, İstanbul 1988, s. 10-11; G. Toderini, *İbrahim Müteferrika ve Türk Matbaacılığı* (trc. Rik-kat Kunt, haz. Şevket Rado), İstanbul 1990, s. 127-132; N. A. Okan [Banoğlu], "Selim Nüzhet'in Kütüphanesinde", *Kitap ve Kitapçılık*, sy. 5, İstanbul 1936, s. 7; M. Behçet Yazar, "Edebiyatçılarımızı Tanıyalım: Selim Nüzhet Gerçek", *Yedigün*, sy. 434, İstanbul 1941, s. 14-18; Abdülhak Şinasi Hisar, "Selim Nüzhet Gerçek", a.e., nr. 11.194 (12 Aralık 1949), s. 4; F. Reşit Unat, "Türk Kütüphaneciliğine Hizmet Edenler 5: Selim Nüzhet Gerçek 1891-1945", *TKDB*, II/1-2 (1953), s. 40; M. Türker Acaroğlu, "40. Ölüm Yıldönümünde Selim Nüzhet Gerçek", a.e., XXXV/3 (1986), s. 14; Ali Birinci, "Türk Matbuatının İlk Tarihçisi Selim Nüzhet Gerçek", *Kebikeç*, sy. 2, Ankara 1995, s. 7-20; Ahmet Bahtiyar Esen, "Gerçek, Selim Nüzhet", *AA*, II, 618; F. Tevetoğlu, "Gerçek, Selim Nüzhet", *TA*, XVII, 285; M. Nihat Özön - Baha Dürder, *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*, İstanbul 1967, s. 189-190; "Gerçek, Selim Nüzhet", *TDEA*, III, 326.

ALİ BİRİNCİ

GERÇEKER, Mehmet Tevfik

(1898-1982)

Türkiye Cumhuriyeti'nin
yedinci Diyanet İşleri başkanı.

Millî Mücadele'nin öncülerinden, Bursa mebusu ve ilk Şer'iyye ve Evkaf vekili Mustafa Fehmi Gerçeker'in oğludur. Bursa Mihaliç'te (Karacabey) doğdu. İlk

Mehmet
Tevfik
Gerçeker

mektebi ve rüşdiyeyi burada tamamladı. Bu arada hâfızlığa çalıştı, babasından Kur'an ve tecvid dersi aldı. 1916'da başladığı askerlik hizmetini bitirdikten sonra tahsiline İstanbul medreselerinde devam etti. Ayrıca zamanın müneccimbasisı Hüseyin Hilmi ve matematikçi Ahmed Ziya Efendi'den astronomi ve matematik dersleri aldı.

Damad Ferid Paşa'nın sadrazamlığı sırasında, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketiyle ilişkili görülerek Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye verilen Mehmet Tevfik, dokuz aylık bir tutukluluk devresinden sonra yeni sadrazam Tefik Paşa zamanında serbest bırakıldı. Ardından Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katıldı. Ankara'da bir yandan babasından ve dönemin tanınmış ilim adamlarından ders almaya devam ederken bir yandan da Adliye Vekâleti Sicil Dairesi'nde kâtiplik yaptı. Daha sonra Umûr-ı Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nde Teđrisat Umum Müdürlüğü'nde başkâtip olarak görev aldı (1921).

Umûr-ı Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı muâmelât üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı muâmelât müfettişliği görevine tayin edildi (1924). Bu arada Ankara Hukuk Mektebi'ni de bitirdi (1928). Daha sonra üçüncü sınıf muavinlik kadrosuyla 1932'de göreve başladığı Şûrâ-yı Devlet Reisliği'nde ikinci ve birinci sınıf muavinliğe terfi etti. Ardından Uyuşmazlık Mahkemesi kanun sözcülüğü (1946), bir yıl sonra da Danıştay Umumi Heyeti âzalığı yaptı. Aynı yıl, Danıştay Umumi Heyeti'nce Gümrük ve Tekel Bakanı Suat Hayri Ürgüplü'nün yargılanması için kurulan Yüce Divan'a seçildi. Yüksek Seçim Kurulu (1952) ve Türkiye Eczacılar Birliği Yüksek Haysiyet Divanı (1959) üyeliklerinde bulundu. Danıştay 9. Dairesi ile (1959) 7. Dairesi'ne (1960) başkanlık eden Gerçeker bir süre Danıştay başkan vekilliği de yaptı. 1962'de Danıştay tarafından üye olarak görevlendirildiği Anayasa Mahkemesi'ne başkan vekili oldu ve buradan emekliye ayrıldı (1963). 15 Ekim 1964'te Hasan Hüsnü Erdem'den boşalan Diyanet İşleri başkanlığına getirildi; 16 Aralık 1965 tarihine kadar bu görevde kaldı. 28 Ocak 1982'de Ankara'da vefat etti.

Tevfik Gerçeker, babası Mustafa Fehmi Gerçeker'in 1900 yılından itibaren tuttuğu günlükleri derleyerek Latin harflerine çevirmiş, oğlu Mustafa Gerçeker de bunu *Karacabey'den Ankara'ya* adıyla yayımlamıştır (Ankara 1982).

BİBLİYOGRAFYA :

DİB Arşivi'nde bulunan özlük dosyası; *Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilât Albümü: 1924-1989*, Ankara 1989, s. 22; "Yeni Diyanet İşleri Başkanımız", *Diyanet Dergisi*, III/10-11, Ankara 1964, s. 228-229; Osman Yüksel Serdengeçti, "Bu Dâvânın Yolcuları Birleşiniz", *Millî Gazete*, sy. 152, İstanbul 16 Haziran 1973, s. 3, 7; a.mlf., "Bütün Diyanet İşleri Reislerimiz: Mehmet Tefik Gerçeker", a.e., sy. 132, İstanbul 26 Mayıs 1973, s. 3, 7; Orhan Balcı, "Diyanet İşleri Başkanlarımız", *Diyanet Gazetesi*, sy. 336, Ankara 1407/1987, s. 15, 16.

VELİ ERTAN

GERÇEKER, Mustafa Fehmi

(1868-1950)

Son devir Türk din ve devlet adamı.

Bursa Mihaliç'te (Karacabey) doğdu. Babası Hâfız Mehmed Emin Efendi'dir. 1887'de Karacabey Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra İstanbul'da Koska'da Mustafa Çelebi Medresesi'nde öğrenim gördü. Ayrıca Fâtiht derslâmlarından Alasonyalı Hacı Ali Zeynelâbidîn Efendi'den icâzet aldı (1318/1900-1901). Karacabey'de müderrislik ve evkaf komisyonu başkanlığı yaptı. İttihat ve Terakkî'ye üye oldu (1906). Aynı yıl ibtidâ-i hâric Bursa müderrisliği pâyesini aldıktan sonra 1910'da Karacabey müftülüğüne tayin edildi. Ardından kendisine sırasıyla müsile-i Sahn (1915), müsile-i Süleymâniyye (1916) ve İzmir pâye-i mücerredî (1917) verildi. İttihatçı olması sebebiyle Mütareke'den sonra müftülük ve evkaf komisyonu başkanlığından azledilmesi üzerine (1919) Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Karacabey şubesini kurarak Millî Mücadele'ye katıldı. 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılış duasını yaptığı Büyük Millet Meclisi'ne Bursa mebusu olarak girdi ve mebusluğu ölümüne kadar devam etti. İlk Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti'nde Şer'iyye ve Evkaf ve-

Mustafa
Fehmi
Gerçeker